

NAUČNOM VEĆU MEDICINSKOG FAKULTETA
UNIVERZITETA U BEOGRADU

Na sednici Naučnog veća Medicinskog fakulteta u Beogradu, održanoj dana 24.06.2019. godine, broj 9700/04-CH, imenovana je komisija za ocenu završene doktorske disertacije pod naslovom:

„Uloga porodice i dimenzija ličnosti u razvoju depresije povezane sa rođenjem deteta“

kandidata dr Sanja Nikolić, mr sci med, zaposlena u Institutu za mentalno zdravlje. Mentor je Akademik Prof. dr Dušica Lečić Toševski

Komisija za ocenu završene doktorske disertacije imenovana je u sastavu:

1. Prof. dr Sanja Totić Poznanović, profesor Medicinskog fakulteta u Beogradu
2. Doc. dr Čedo Miljević, docent Medicinskog fakulteta u Beogradu
3. Prof. dr Goran Mihajlović, FMN Kragujevac

Na osnovu analize priložene doktorske disertacije, komisija za ocenu završene doktorske disertacije jednoglasno podnosi Naučnom veću Medicinskog fakulteta sledeći

IZVEŠTAJ

A) Prikaz sadržaja doktorke disertacije

Doktorska disertacija dr Sanje Nikolić napisana je na ukupno 102 strane i podeljena je na sledeća poglavlja: uvod, ciljevi rada, materijal i metode, rezultati, diskusija, zaključci i literatura. U disertaciji se nalazi ukupno 13 tabela i tri grafikona. Doktorska disertacija sadrži sažetak na srpskom i engleskom jeziku, biografiju kandidata, podatke o komisiji i spisak skraćenića korišćenih u tekstu.

U **uvodu** je definisana depresija povezana sa rođenjem deteta, detaljno su opisani psihopatološki fenomeni vezani za period trudnoće i puerperijuma, istorijat i dijagnoza postpartalne depresije u klasifikacionim sistemima. Na adekvatan način je razmatrana sve aktuelnija dilema postojanja postpartalne depresije kao zasebnog kliničkog entiteta. U potpunosti je istaknuta važnost prepoznavanja, lečenja, prevencije i praćenja depresije

povezane sa rođenjem deteta zbog uticaja na tok trudnoće i puerperijuma, kao i na plod i novorođenče. Pored toga prikazan je detaljan osvrt na dosadašnja saznanja vezana za odnos depresije i dinamike i doživljaja partnerske relacije, kao i tranzicije u roditeljstvo. Definisana je disfunkcionalnost žena koje imaju postporođajnu depresiju koja se manifestuje u tranzicionim tačkama, kada nisu rešeni razvojni zadaci iz prethodnih životnih ciklusa, sa naglaskom na sociokulturološki kontekst koji afirmiše postmodernu shvatanje porodice. Sagledavanjem iz systemske perspektive konceptualizovana je i teorijski razmatrana afektivna vezanost, u okviru primarne i nuklearne porodice (-porodice porekla i porodice prokreacije). Detaljno su opisani stilovi afektivnog vezivanja, kao i transgeneracijski prenos afektivnog vezivanja u kontekstu partnerskih i porodičnih relacija. Jasno je apostrofirana povezanost stilova afektivnog vezivanja i depresivnosti povezane sa rođenjem deteta. Uloga dimenzija ličnosti u razvoju depresije povezane sa roditeljstvom sveobuhvatno je razmatrana u svetlu savremenih istraživanja i teorijskih koncepata koji naglašavaju specifičnosti depresije povezane sa roditeljstvom u pogledu prevalence, simptoma, toka i ishoda ovog mentalnog poremećaja koji utiče na individuu, porodicu i društvo u celini.

Ciljevi rada su precizno definisani. Sastoje se od utvrđivanja povezanosti bazičnih dimenzija ličnosti i obrazaca emocionalne privrženosti u primarnoj porodici sa depresijom povezanom sa rođenjem deteta. Pored toga, kao cilj rada navedeno je i utvrđivanje percepcije partnerskog odnosa u predikciji razvoja depresije povezane sa rođenjem deteta.

U poglavlju **materijal i metode** navedeno je da se radi o studiji preseka koja je sprovedena u Institutu za mentalno zdravlje. Detaljno su opisani primenjeni instrumenti neophodni za testiranje hipoteza, kao i kriterijumi za uključenje pacijentkinja u studiju i kriterijumi za isključenje pacijentkinja iz studije. Precizirane su zavisne i nezavisne varijable kao i korišćeni instrumenti za njihovo merenje: Bekov inventar depresivnosti, NEO-PI-R upitnik za merenje pet bazičnih dimenzija ličnosti, PBI -inventar odnosa sa roditeljima i DAS -skala za procenu dijadne prilagođenosti. Studija je sprovedena u skladu sa Helsinškom deklaracijom, a odobrena je i od strane Etičkog komiteta, Medicinskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu. Sve ispitanice ispunile su kriterijume za Depresivni poremećaj prema kriterijumima Međunarodne klasifikacije bolesti (MKB-10) u momentu uključivanja u studiju. Testovni materijal je zadavan u momentima kada je stepen depresivnosti bio redukovan kako bi se izbegao efekat stanje-crta (engl. State-trait effect) (Hirschfeld i sar., 1983), odnosno uticaj aktuelnog stanja povišene depresivnosti na procenu sebe (dimenzije ličnosti), partnerskih relacija i odnosa sa roditeljima u detinjstvu. S tim u vezi prosečan skor na BDI u momentu

popunjavanja testovnog materijala u grupi ispitanica čija depresija je povezana sa roditeljstvom iznosi $AS=9.76$; $SD=9.9$ (opseg od 0 do 31). Prosečan skor na BDI u momentu popunjavanja testovnog materijala u grupi ispitanica čija depresija nije povezana sa roditeljstvom iznosi $AS=13.45$; $SD=10.87$ (opseg od 0 do 41). Na osnovu t testa nije utvrđeno postojanje razlike po grupama na BDI: $t=1.56$; $p=0.12$. Ovo znači da razlike koje su dobijene u uzorcima nisu posledica uticaja različitog intenziteta depresivnosti u grupama.

U poglavlju **rezultati** detaljno su opisani i jasno predstavljeni svi dobijeni rezultati.

Diskusija je napisana jasno i pregledno, uz prikaz podataka drugih istraživanja sa uporednim pregledom dobijenih rezultata doktorske disertacije.

Zaključci sažeto prikazuju najvažnije nalaze koji su proistekli iz rezultata rada. Korišćena **literatura** sadrži spisak od 160 referenci.

B) Kratak opis postignutih rezultata

Rezultati istraživanja ukazali su na nekoliko važnih aspekata vezanih za razumevanje depresije koja se javlja u periodu povezanim sa rođenjem deteta a koji je definisani kao period trudnoće i period puerperijuma, odnosno 12 meseci od porođaja. Glavni rezultati sumirani su na sledeći način:

U pogledu dimenzija ličnosti nije utvrđeno postojanje razlike između grupa ni na jednom faktoru/domenu ličnosti. Dakle, na osnovu bazičnih dimenzija ličnosti merenih petofaktorskim modelom ne mogu se detektovati razlike u dimenzijama ličnosti kod pacijentkinja koje se nalaze u životnoj fazi povezanoj sa rođenjem deteta i pacijentkinja istog uzrasta koje se ne nalaze u istoj životnoj fazi.

Kada je reč o doživljaju partnerskih relacija rezultati pokazuju da je doživljaj partnerskih relacija u grupi pacijentkinja sa depresijom povezanim sa roditeljstvom nešto bolji nego u kontrolnoj grupi pacijentkinja sa depresijom nepovezanim sa roditeljstvom. Dve subskale zadovoljstvo i doživljaj zajedništva Bile su nešto bolje u grupi pacijentkinja sa depresijom povezanoj sa roditeljstvom, dok u proceni konsenzusa sa partnerom i međusobne razmene nije bilo razlika između grupa.

U analizi odnosa sa roditeljima u detinjstvu (pre 16. godine) dobijeni rezultati ukazuju da pacijentkinje čija je depresija povezana sa roditeljstvom odnos sa majkom opažaju kao manje

zaštitnički, dok oca opažaju kao više brižnog u odnosu na pacijentkinje čija depresija nije povezana sa roditeljstvom.

Kako bi se preciznije utvrdio udeo pojedinačnih statistički značajnih varijabli u razumevanju depresije povezane sa roditeljstvom, odnosno stepen važnosti pojedinačnih varijabli u diskriminaciji dve grupe pacijentkinja uradjena je Kanonička diskriminaciona analiza. Rezultati su ukazali da bolji doživljaj zajedništva sa partnerom uz doživljaj da je majka bila manje zaštitnički nastrojena u detinjstvu, najbolje opisuje pacijentkinje čija je depresija povezana sa roditeljstvom, i stovremeno te dve varijable prave najveću razliku između dve grupe pacijentkinja.

C) Uporedna analiza doktorske disertacije sa rezultatima iz literature

U ovom istraživanju nisu utvrđene razlike u pogledu dimenzija ličnosti između grupa pacijentkinja ni na jednom faktoru/domenu ličnosti. Na osnovu bazičnih dimenzija ličnosti merenih petofaktorskim modelom nisu detektovane razlike u dimenzijama ličnosti kod pacijentkinja koje se nalaze u životnoj fazi povezanoj sa rođenjem deteta i pacijentkinja istog uzrasta koje se ne nalaze u istoj životnoj fazi. Drugim rečima, dimenzije ličnosti predstavljaju supstantivnu varijablu za nastanak depresivnih poremećaja, a depresija povezana sa roditeljstvom ne predstavlja zaseban entitet koji bi bio modelovan od strane ličnosti drugačijim faktorima.

Rezultati istraživanja pokazali su da je u grupi pacijentkinja sa depresijom povezanom sa roditeljstvom percepcija odnosa sa majkom tokom odrastanja obojena doživljajem nedovoljne zaštite, a za oca se vezuje povećana briga. Ovako neusklađeni odnosi nalaze se na kontinuumu između integrisanog sigurnog modela sa jedne strane, i integrisanog disharmoničnog odnosa sa oba roditelja. Rezultati su u skladu sa rezultatima istraživanja u kojima empirijski podaci sugerišu da je afektivna vezanost za majku bolji prediktor razvoja specifičnog obrasca afektivnog vezivanja (IJzendoorn i Bakermans-Kranenburg, 1996). Rezultati ovog istraživanja ukazuju na postojanje statistički značajne razlike između grupa u odnosu na rane internalizovane predstave i roditeljsko vezivanje. Integrišući intrapsihičke procese u relacioni okvir aktuelne partnersko-roditeljske dijade i širi socijalni kontekst, rezultati ovog istraživanja potvrđuju postavljenu hipotezu povezanosti roditeljskog i detetovog obrasca afektivne vezanosti i u skladu su sa nalazima drugih autora (Main i sar., 1985; Benoit i Parker, 1994; Rosenstein i Horowitz, 1996; Cassidy, 2008). Posmatrajući

multigeneracijsku dimenziju, može se pretpostaviti da su disfunkcionalni obrasci emocionalne privrženosti u primarnoj porodici značajno povezani sa razvojem depresije u životnom ciklusu rođenja deteta, u porodici prokreacije. U ovom istraživanju, na osnovu analize doživljaja partnerskih relacija merenih upitnikom DASS, utvrđeno je postojanje razlika između dve grupe i dobijeni rezultati ukazuju na veći stepen izraženosti subjektivnog doživljaja zadovoljstva brakom kao i viši skor na ajtemu percepcije zajedništva. Osim protektivne funkcije kao prediktora subjektivne dobrobiti žene, koju ona prividno gradi kroz preferirani self koncept, u periodu trudnoće i prvoj godini materinstva, veći stepen zadovoljstva i zajedništva u grupi žena sa depresijom povezanom sa rođenjem deteta jasnije se sagledava u svetlu partnerske i porodične dinamike. Dobijeni rezultati u skladu su sa rezultatima istraživanja dominantnih narativa u sistemskoj partnerskoj psihoterapiji (Fridman., i sar 1996) i kulturološki senzitivnih kompetentnosti žena (Hall., i sar 1994). U skladu sa empirijskim podacima, definisana je hipoteza kroz očekivanje da će kod osoba sa depresijom povezanom sa životnim ciklusom rođenja deteta statistički značajno biti prisutniji oblici partnerske disfunkcionalnosti u odnosu na osobe sa depresijom koja nije povezana sa životnim ciklusom rođenja deteta. Rezultati ove studije potvrdili su tu hipotezu. Paradoksalno, veći stepen subjektivnog doživljaja zadovoljstva i zajedništva, sagledavanjem iz perspektive sistemskih teorijskih koncepata i kliničkih implikacija, potvrđuje navedenu hipotezu jer se održava preko simptoma depresije i disfunkcionalnih relacionih sekvenci koje su u funkciji očuvanja homeostaze

D) Objavljeni radovi koji čine deo doktorske disertacije *Sanja Nikolic, Ivana Perunicic Mladenovic, Olivera Vukovic, Jasmina Barisic, Dragan Svrakic and Srdjan Milovanovic. Individual and gender differences in personality influence the diagnosis of major depressive disorder.* Psychiatria Danubina (2019) Vol.31.

E) Zaključak (obrazloženje naučnog doprinosa) Doktorska disertacija „Uloga porodice i dimenzija ličnosti u razvoju depresije povezane sa rođenjem deteta” dr Sanje Nikolić, kao prvi ovakav rad u našoj sredini predstavlja originalni naučni doprinos u razumevanju depresije povezane sa rođenjem deteta. Značaj istraživanja je u primenjenoj metodologiji koja integriše intrapsihičke procese i relacioni kontekst u testiranju definisanih hipoteza. Potvrđivanjem hipoteza učinjen je značajan pomak u naučnom verifikovanju sistemske perspektive u razumevanju etiologije i kliničke slike depresije u vezi sa rođenjem

deteta. Neodvojivost unutrašnjih i interpsihičkih procesa u diferencijaciji Selfa i strukturisanju predominantnih obrazaca komunikacije sa značajnim drugim otvara nova poglavlja u dijagnostici i terapiji depresija povezanih sa rođenjem deteta. Značajan naučni doprinos istraživanja je i na temelju motiva pomoći celoj porodici a pre svega detetu, načinjen iskorak iz metodološke hermenautike korišćenjem instrumenata i iz domena istraživanja specifičnih dimenzija ličnosti i subjektivnog doživljaja značajnih relacija, kao i u otvorenosti ka multisistemskom pristupu u integrisanju rezultata. Potvrđivanjem hipoteza istraživanje je ukazalo na izazove i rizike životnog ciklusa porodice u periodu trudnoće i rođenja deteta i jasno potvrdilo da su zaštita mentalnog zdravlja, prevencija i lečenje majke istovremeno i prevencija poremećaja kod deteta. Ova doktorska disertacija urađena je prema svim principima dobre naučne prakse. Ciljevi su bili precizno definisani, naučni pristup bio je originalan i pažljivo izabran, a metodologija rada je savremena. Rezultati su pregledno i sistematično prikazani i diskutovani, a iz njih su izvedeni odgovarajući zaključci. Na osnovu svega navedenog, i imajući u vidu dosadašnji naučni rad kandidata, komisija predlaže Naučnom veću Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu da prihvati doktorsku disertaciju dr Sanje Nikolić, mr sci med i odobri njenu javnu odbranu radi sticanja akademske titule doktora medicinskih nauka.

U Beogradu, 08.07.2019.

Članovi Komisije:

Prof. dr Sanja Totić Poznanović

Doc. dr Čedo Miljević

Prof. dr Goran Mihajlović

Mentor:

Akademik Prof.dr Dušica Lečić Toševski
